

Opis źródła.

Jezus jest postacią, wokół której w islamie narosło wiele kontrowersji. W niektórych punktach dotyczących jego życia i działalności interpretacja znacznie odbiega od chrześcijańskiej. Jezus pojawia się już w najważniejszym tekście muzułmanów, czyli w „Koranie”. Koraniczny Jezus nie jest synem Bożym, a jedynie „sługą” Boga, czyli zwykłym człowiekiem, który ma wypełnić Boże obowiązki, a przy tym Bóg może go w dowolnym momencie zgubić. Z powyższego przekonania muzułmanów wynika także ich stosunek do ukrzyżowania. Jezus miał w wyniku żydowskiego spisku zostać skazany na śmierć na krzyżu, ale wskutek przeciwdziałania Boga ukrzyżowana została inna osoba.

Autor niżej omawianego źródła nazywał się Abu Dżafar Muhammad ibn Dżarir At-Tabari, w skrócie nazywany był po prostu Tabari. Urodził się w 839 r. w Amulu, na południe od Morza Kaspijskiego, w prowincji Tabaristan, stąd też pochodzi jego przydomek At-Tabari. Zdobył świetne wykształcenie w różnych dziedzinach, zwłaszcza w dziedzinie Koranu. Kształcił się w Rajju (dzisiejszy Iran), Bagdadzie, Basrze, Kufie i Damaszku. Zatrzymał się w Kairze, gdzie założył szkołę prawniczą i zdobył sławę jako wielki uczony. Życie zakończył w 923 r. w Bagdadzie, gdzie do końca szerzył swoje nauczanie. Jego dwa najważniejsze dzieła to obszerny komentarz do „Koranu” (podstawa do studium „Koranu” do czasów nam współczesnych) oraz prezentowana niżej we fragmentach „Historia proroków i królów”. To drugie z dzieł stanowi kronikę wydarzeń od stworzenia świata do czasów współczesnych Tabariemu. Praca stanowi wizję świata z punktu widzenia islamu, podkreślając, że jest on dziedzictwem starych cywilizacji, zwłaszcza Izraela. Autor w swym dziele miesza fakty z baśniami, przedstawia wielkie postacie historii starożytnej i ich czasy, patriarchów, proroków, czy królów. Charakterystyczną cechą „Historii” jest podawanie *isnadu* każdej wiadomości, czyli łańcucha jej przekazicieli, często po kilka imion, co przyczynia się do pewnej trudności w czytaniu dzieła. Do źródeł pracy należy przede wszystkim „Koran”, ale także apokryfy i opowiadania z nieznanymi źródłami. „Historia” w języku arabskim jest zachowana w skrócie i liczy 60 ksiąg. W 976 r. z polecenia księcia al-Mansura II z dynastii Samanidów Muhammad al-Balami dokonał przekładu i znacznej przeróbki opisywanego dzieła. W całym tekście występuje 11 rozdziałów dotyczących Jezusa¹. Poniższe fragmenty mają wskazać, w jaki sposób muzułmanie w średniowieczu widzieli Jezusa.

¹ K. Pachniak, *Wprowadzenie w problematykę tomu. Jezus i chrześcijaństwo w tradycji muzułmańskiej*, w: *Źródła muzułmańskie o Jezusie: Ewangelia Barnaby; At-Tabari, Żywot Jezusa; Słowa (logia) Jezusa u pisarzy muzułmańskich*, przekł. J.i J. Kozłowscy, K. Pachniak, Ł. Piątek, M. Starowieyski, Kraków 2022, s. 31, 34, 36; At-Tabari, *Historia proroków i królów. Wydarzenia, które miały miejsce za dni królów dzielnicowych*, oprac. Ł. Piątek, w: Tamże, s. 331–334.

Miejsca wydania i tłumaczenia:

Tekst arabski.

Ta'rik al-rosol wa'l-molūk = Annales, ed. M.J. de Goeje, 15 vols., Leiden 1879–1901 (tekst o Jezusie i Janie Chrzcicielu – t. 1, s. 723–741).

Tarich ar-rusul wa-al-muluk, ed. Muhammad Abu al-Fadl, t. 1–10, Dar al-Ma'arif bi-Misr, Al-Qahira 1960–1969 (tekst o Jezusie i Janie Chrzcicielu – t. 1, s. 585–605).

Tarich at-Tabari. Tarich al-umam wa-al-muluk, ed. Nawaf al-Jarrah, t. 1–6. Dar Sadir, Beirut 2003 (tekst o Jezusie i Janie Chrzcicielu – t. 1, s. 197–207).

Tekst angielski.

The History of al-Tabarī, t. 1–40, Albany 1985–2007 (tekst o Jezusie i Janie Chrzcicielu – t. 4, tłum. M. Pearlman, 1987, s. 102–125).

Tekst polski.

Islam w feudalnych państwach arabskich i w krajach ościennych (VII – XV w.), wybór, przekł. i oprac. J. Hauziński, Poznań 1976.

Dziekan M., *Bagdad mityczny. Opis powstania miasta w Historii At-Tabariego*, „Studia Arabistyczne i Islamistyczne” 1998, nr 6, s. 102–122.

Abū Ġa'far Muhammad Ibn Ġarīr At-Tabarī, *Historia proroków i królów. Z dziejów Bizancjum (do połowy VII wieku) = Tārīh-ar-rusul wa al-mulūk*, z jęz. arab. przetł., wstępem i koment. opatrzył F.A. Jakubowski, Poznań 2011.

At-Tabari, *Historia proroków i królów. Wydarzenia, które miały miejsce za dni królów dzielnicowych*, oprac. Ł. Piątek, w: *Źródła muzułmańskie o Jezusie: Ewangelia Barnaby; At-Tabari, Żywot Jezusa; Słowa (logia) Jezusa u pisarzy muzułmańskich*, przekł. J. i J. Kozłowscy, K. Pachniak, Ł. Piątek, M. Starowieyski, Kraków 2022, s. 331–360.

Tekst perski.

Tabari, *Chronique de Tabari, histoire des prophètes et des rois*, 1–4, tłum. H. Zotenberg, Paris 1867–1874.

Abu Ali Muhammad Bal'ami, *Tarich-i Bal'ami*, ed. M.T.Bahār, M.P. Gonabadi, Teheran 1974².

² Wydania za: *Źródła muzułmańskie...*, s. 28–29.

Miejsce przechowywania źródła:

Brak informacji o oryginale źródła.

Tekst źródła.

At-Tabari, *Historia proroków i królów. Wydarzenia, które miały miejsce za dni królów dzielnicowych*, oprac. Ł. Piątek, w: *Źródła muzułmańskie o Jezusie: Ewangelia Barnaby*; At-Tabari, *Żywot Jezusa; Słowa (logia) Jezusa u pisarzy muzułmańskich*, przekł. J.i J. Kozłowski, K. Pachniak, Ł. Piątek, M. Starowieyski, Kraków 2022, s. 351, 354–357.

2. [Historia Jezusa i jego matki Maryi]

[...] I przebywał [Jezus] ciągle w Syrii, aż osiągnął wiek trzydziestu lat. Objawienie (*wahj*) zstąpiło bowiem na niego, gdy miał trzydzieści lat, a jego prorocтво trwało trzy lata. Potem wznosił go Bóg do siebie. Gdy ujrzał go Iblis, gdy spotkali się na górze, nie był w stanie mu nic uczynić. Ukazał mu się pod postacią czcigodnego starca, a było z nim dwóch potężnych szatanów, którzy przybrali postać podobną do Iblisa. Wmieszali się oni pomiędzy ludzi.

Wahb twierdził, że nawet i pięćdziesiąt tysięcy chorych mogło gromadzić się wokół Jezusa każdego dnia. Kto mógł, ten udawał się do niego samodzielnie, kto nie był w stanie, do tego przychodził Jezus. I uzdrawiał ich modlitwą do Boga Najwyższego. [Pewnego razu] przybył Iblis pod postacią, która zadziwiła ludzi swym pięknem i wdziękiem. Gdy go ujrzeli, wpadli w zachwyt i podążyli za nim. Począł opowiadać im rzeczy zdumiewające. Mówił: „Człowiek ten ma cudowną moc. Mówił, gdy był w kołysce, ożywiał zmarłych, przepowiadał przyszłość i uzdrawiał chorych. On jest Bogiem!”. Na to odezwał się jeden z jego towarzyszy: „Zgłupiałeś, mistrzu, a to, co mówisz, jest nieprawdą! Bóg nie objawia swojego oblicza ludziom ani nie przebywa w łonach kobiet i nie mieści się w ich brzuchach. On jest synem Boga!”. Na to powiedział trzeci: „Powiedzieliście nieprawdę. Obydwaj pobłądziliście w ignorancji. Bóg nie może mieć syna. Ten oto jest innym bogiem. Gdy to wyrzekli, znikli. Nigdy więcej ich już nie widziano. [...]

Opowiadał mi Al-Musanna, któremu opowiedział Ishak ibn al-Hadżdżadż, któremu powiedział Isma‘il ibn Abd al-Karim, któremu powiedział Abd as-Sadam ibn Makil, który słyszał, jak Wahb powiedział: „Gdy Bóg oznajmił Jezusowi, synowi Maryi (niechaj pokój będzie z nim!), że opuści ten świat, ten bał się śmierci i zasmucił się. Przywołał więc apostołów i przyrzadził im posiłek, mówiąc: «Przyjdźcie do mnie w nocy. Mam bowiem do was prośbę». I gdy się zgromadzili u niego w nocy, podał im kolację, wstał i służył im. Gdy skończyli jeść, umył im

ręce własnymi rękoma i wytarł własną szatą. Oni zaś okazali się arogancy i uznali to za niegodne. Powiedział im: «Kto odrzuca to, co czynię dzisiejszej nocy, ten nie jest ze mnie, a ja nie jestem z niego!». Oni zaś potwierdzili i gdy zakończył tę [mowę], rzekł: «To, co uczyniłem wam tej nocy – to, że wam usługiwałem do stołu i umyłem wasze dłonie – niech będzie dla was wzorem. Skoro bowiem uważacie mnie za najlepszego z was, nie wywyższajcie się jedni nad drugich. Poświęćcie się jedni dla drugich, tak jak ja poświęciłem się dla was. Natomiast jeśli chodzi o prośbę, którą mam do was, to módlcie się do Boga za mnie, wytężajcie się w modlitwie, aby opóźnił mój koniec».

Gdy zbierali się już do modlitwy i zamierzali się w niej wytężyć, pogrążył ich sen, tak iż nie mogli się modlić. Gdy zbudził ich [Jezus], rzekł: «Niech Bóg będzie chwalony! Nie jesteście w stanie wytrzymać dla mnie jednej nocy w czuwaniu!». Powiedzieli: «Na Boga! Nie wiemy, co się z nami stało! Zwykliśmy byli czuwać, i to bardzo wiele, ale tej nocy nie byliśmy w stanie. Pragnęliśmy się modlić, ale coś stanęło nam na przeszkodzie!». Powiedział: «Gdy pasterz odejdzie, owieczki się pogubią». I mówił do nich tymi słowy, oznajmiając swoją śmierć. Później zaś rzekł: «Zaprawdę, powiadam wam. Zanim kur zapieje, jeden z was po trzykroć się mnie zaprze. Inny zaś sprzeda mnie za garść srebrników (*darahim jasira*) i roztrwoni moją cenę».

Wyszli więc i rozpierzchli się. A żydzi szukali go. I pochwycili Szymona (*Szimun*), jednego z apostołów, i rzekli: «Ten oto jest spośród jego towarzyszy». On zaś zaprzeczył temu i rzekł: «Nie jestem jego towarzyszem», więc go zostawili. Potem złapał go ktoś inny, więc zaparł się po raz wtóry. Usłyszał wtedy pianie koguta i zapłakał. Gdy nastał poranek, przyszedł jeden z apostołów do żydów i rzekł: «Co dacie mi, jeżeli zaprowadzę Was do Mesjasza?». I dali mu trzydzieści srebrników. Przyjął więc je i zaprowadził ich do niego – nie byli bowiem wcześniej co do niego pewni – oni zaś pojмали go, zakuli i związali sznurem. Następnie prowadzili go, mówiąc: «Ty ożywiałeś martwych, wypędzałeś szatana i leczyłeś opętanych. Uwolnij się więc z tych pęt!». I pluli na niego, rzucając weń cierniem, a w końcu przynieśli kawał drewna, na którym chcieli go ukrzyżować. I wtedy Bóg wznosił go do siebie. Oni zaś ukrzyżowali kogoś, kto wydawał się im [do niego] podobny.

I minął tydzień. Wtedy matka jego i kobieta, którą za sprawą Jezusa Bóg wyleczył z opętania, przyszły w płaczu na miejsce ukrzyżowania. Podszedł do nich Jezus (pokój niech będzie z nim!) i rzekł: «Zaprawdę, Bóg wznosił mnie do siebie i nie spotkała mnie żadna krzywda. Natomiast im zdawało się tylko, [że mnie ukrzyżowali]. Polećcie apostołom, aby spotkali się ze mną w miejscu takim to a takim».

Udało się więc do tego miejsca jedenastu. Natomiast co się tyczy tego, który go wydał i doprowadził do niego żydów, zapytał Jezusa o jego losy, oni zaś odpowiedzieli: «Żałował tego, co uczynił, i zadusił się na śmierć». Powiedział im: «Gdyby odpokutował, przebaczyłby mu Bóg». Później zapytał o chłopca imieniem Jan (*Jahja*), który za nimi podążał, i powiedział: «On [pozostanie] z wami. Rozejdźcie się więc [na różne strony świata]. Każdy z was bowiem będzie mówił językiem jakiegoś ludu, któremu będzie głosił i którego będzie napominał».

Opowiadał nam Ibn Humajd, któremu opowiedział Salama, któremu przekazał Ibn Ishak, jemu zaś ktoś, kogo nie można oskarżyć [o fałszywe świadectwo]. Tamtemu zaś powiedział Wahb in Munabbih al-Jamani: Bóg uśmiercił Jezusa, syna Maryi, na trzy godziny za dnia, aż w końcu wznosił go do siebie. Opowiadał nam Ibn Humajd, któremu opowiedział Salama, któremu przekazał Ibn Ishak: Chrześcijanie utrzymują, że Bóg spowodował jego śmierć na siedem godzin spośród dnia. Później ożywił go. Rzekł do niego: „Zstąp i idź do Marii Magdaleny (*Marjam al-Madždalanijja*). Nikt bowiem nie płakał za tobą jak ona i nikt nie smucił się z twojego powodu bardziej niż ona. Potem niech zbierze ona apostołów i roześle ich po ziemi, aby głosili Boga, gdyż ty tego nie uczyniłeś”. Więc zesłał go Bóg do niej. Gdy zstępował, góra, na którą zszedł, zapłonęła światłem. I zebrała [Magdalena] apostołów. [Jezus] zaś umocnił ich i nakazał im nauczać ludzi tego, co nakazał mu Bóg. Później wznosił go Bóg do siebie – dał mu skrzydła [anioła] i przydział w światło (*nur*), odebrał przyjemność jedzenia i picia. I unosił się [Jezus] z aniołami wokół Tronu Boga. Był więc [istotą] ludzką i ziemską, niebiańską i anielską. I rozeszli się apostołowie, tak jak im to nakazał. [Natomiast] noc jego zstąpienia [czczona jest] przez chrześcijan poprzez palenie kadzidła. [...]

Słowniczek pojęć:

Jezus Chrystus, Jezus z Nazaretu –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Jezus-Chrystus;3917878.html>

Maria, Maryja, Matka Boża – <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/Maria.html>

Iblis – <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/iblis.html>

Piotr, Piotr Apostoł, Szymon Piotr – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Piotr;3957445.html>

Maria Magdalena – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Maria-Magdalena;3937781.html>

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. W jaki sposób autor źródła wykładał założenia teologii muzułmańskiej?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Na podstawie przedstawionego źródła arabskiego i swojej wiedzy zestaw wspólne i osobne elementy o życiu i śmierci Jezusa dla muzułmanów i chrześcijan. Weź pod uwagę aspekty przedstawione w „Historii proroków i królów”.

Literatura pomocnicza:

Brandstaetter R., *Jezus z Nazaretu. Czas chleba i światła*, t. 3, Poznań 1993, s. 278–449.

Kaczmarczyk J., *Życie i działalność Jezusa Chrystusa w świetle czterech ewangelik (objaśnienie tekstu)*, Kraków 1949.

Paciorek A., *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia*, Częstochowa 2015.

Ratzinger J., - Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu, cz. 2: Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, przeł. W. Szymona, Kielce 2011

Witkowiak A., *Jezus Chrystus. Życie i działalność (Propedeutyka teologii katolickiej)*, Lublin 1982.

Najważniejsze cezury:

Opisywane wydarzenia z dużym prawdopodobieństwem miały miejsce na przełomie lat. 20. i 30. I w. n.e. Na ten czas przypada właśnie działalność i śmierć Jezusa Chrystusa.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.